

Anna Tulczyńska

Dyscyplina w szkole

8 kroków do dyscypliny
w czasie zajęć

Dyscyplina w szkole

8 kroków do dyscypliny w czasie zajęć

W pracy nauczyciela ważne są nie tylko umiejętności kontaktowania się i radzenia sobie z własnymi emocjami i stresem, lecz także umiejętność odpowiedniego zaplanowania działań i przygotowania spotkania z uczniami, jakim jest każda lekcja, od pierwszej do ostatniej minuty. W dalszej części materiału przedstawiony jest przykładowy schemat działań nauczyciela, który może pomóc w zachowaniu dyscypliny w czasie zajęć.

1. Przed wejściem do klasy

Ten moment pracy z klasą jest często pomijany przez nauczycieli, którzy nie doceniają jego wagi. A przecież jest to pierwsze spotkanie z uczniami i doskonała okazja na wyciszenie ich przed wejściem na lekcję. Jak taka sytuacja wygląda najczęściej? Do drzwi klasy podchodzi nauczyciel i bez słowa je otwiera. Uczniowie ociągając się, zbierają swoje rzeczy i wchodzi do klasy. Część z nich jeszcze rozmawia, kilkoro żuje gumę, ktoś rozmawia przez telefon być może ktoś słucha muzyki. Każde z tych zachowań dopuszczalne na przerwie, w klasie może stać się potencjalnym źródłem konfliktu między nauczycielem a uczniami. Poza tym minie sporo czasu, zanim taka rozbawiona gromadka skoncentruje się na pracy, a nauczyciel zwróci uwagę wszystkim, których zachowanie nie jest zgodne z ustaleniami i przeszkadza w rozpoczęciu pracy.

Z tego powodu warto poświęcić kilka minut przed wejściem do klasy na skoncentrowanie uwagi uczniów na sobie i zmianę ich sposobu funkcjonowania. Jak to osiągnąć? Na samym początku warto poprosić klasę o spokój. Po kilku sekundach

nauczyciel powinien przywitać się z uczniami i opisać krótko zachowania uczniów niezgodne z zasadami obowiązującymi w czasie lekcji. Taki krótki opis, bez zwracania uwagi konkretnym osobom, koncentruje uczniów i pomaga w wyeliminowaniu negatywnych zachowań.

Przykład

Nauczyciel podchodzi do klasy, z którą za chwilę rozpocznie zajęcia i mówi: *Proszę o spokój. Dziękuję. Dzień dobry wszystkim. Widzę, że niektórzy jeszcze żują gumę, rozmawiają przez telefon, słuchają muzyki. Proszę pamiętać o naszych zasadach i przygotować się do lekcji. Kto jest gotowy może wejść do sali.* Po tych słowach uczniowie zbierają swoje plecaki, chowają do nich telefony i walkmany, wypluwają gumy. Powoli, już nieco uspokojeni, wchodzą do sali.

Taki sposób wprowadzenia uczniów do klasy nie zawiera wiele czasu, za to zapewnia spokojniejszy i sprawniejszy początek zajęć.

2. Początek lekcji

Rozmowa z uczniami przed salą nieco uspokaja i wycisza, jednak należy dać uczniom jeszcze kilka chwil na zajęcie miejsc i wyjęcie odpowiednich zeszytów, podręczników itp. Na początku pracy z klasą, a zwłaszcza z uczniami młodszymi, warto wyraźnie określić, jakich zachowań i przygotowań oczekujemy od uczniów w tym czasie.

Jednocześnie nauczyciel powinien swoim zachowaniem jasno dawać do zrozumienia, że on sam jest już gotowy i czeka na klasę. Powinien więc stać frontem do uczniów i obserwować ich gotowość lub siedząc przy biurku, patrzeć na klasę. Może jeszcze raz powtórzyć powitanie lub oznajmić, że już zaczynamy pracę. Jeśli nauczyciel jest zajęty pisaniem tematu lekcji na tablicy, przygotowywaniem pomocy do lekcji lub przeglądaniem dziennika, uczniowie odbiorą to jako sygnał, że mają jeszcze kilka chwil, co pewnie skrupulatnie wykorzystają.

Dobrym sposobem na wyciszenie klasy jest sprawdzenie listy. Wtedy uczniowie cichną, aby usłyszeć swoje nazwisko, a każdy z nich automatycznie uspokaja się po zgłoszeniu swojej obecności. Najczęściej po takim wstępie klasa jest gotowa do dalszej pracy.

3. Część wykładowa lekcji

Najbardziej powszechnym elementem lekcji jest część wykładowa, w której nauczyciel omawia z uczniami nowe treści. Problem, jaki powstaje na tym etapie zajęć, polega głównie na sposobie skupienia przez dłuższy czas uwagi uczniów. Uczniom, zwłaszcza w młodszych klasach, trudno jest skoncentrować się przez dłuższy czas. Po kilku minutach zaczynają się wiercić, rozmawiać, przeszkadzać innym. Z tego powodu część wykładowa lekcji powinna być maksymalnie krótka, doskonale przemyślana i zaplanowana. Opracowując wykład, warto uwzględnić kilka elementów.

- Powiązać aktualnie omawiany temat lekcji z posiadaną już przez uczniów wiedzą, np. *Wiecie już, że... Dzisiaj wyjaśnię wam, dlaczego...*
- Wykazać związek nowo zdobywanej wiedzy z ich doświadczeniami, np. *Rozkład siły w czasie zjazdu ciała po równi pochyłej wydaje się dość teoretycznym zagadnieniem, ale zastanówmy się, gdzie w życiu spotykamy się z takimi problemami... Oczywiście zjeżdżanie na nartach lub sankach, jazda na rowerze z górki. Posłuchajcie, co dzieje się z wami w takich sytuacjach.*
- Wykorzystywać jak najwięcej przykładów z życia uczniów.
- Szukać ciekawych porównań i obrazowych przedstawień. Odwoływać się do wyobraźni uczniów, np. omawiając z uczniami obliczanie pola powierzchni walca, możemy poprosić uczniów, aby wyliczyli, ile materiału potrzeba na getry dla słonia, którego nogi mają długość 145 cm, średnica stopy wynosi 25 cm.
- Wprowadzać elementy humorystyczne, które dają chwilę odprężenia, ale także doskonale skupiają uwagę zmęczonych słuchaczy.
- Używać prostego, zrozumiałego dla uczniów języka.
- Doceniać wysiłki uczniów w utrzymaniu koncentracji uwagi podczas wykładu.

4. Zadawanie pytań

Ważnym elementem pracy z uczniami jest wspólna dyskusja i zadawanie pytań. Ich celem jest pobudzenie uczniów do myślenia, zachęcenie ich do dzielenia się swoją wiedzą i własnymi wnioskami, pozwala to także na sprawdzenie poziomu zrozumienia przez uczniów omawianego tematu. W jaki sposób efektywnie zadawać pytania w czasie zajęć:

- Najważniejsze pytania, nad którymi praca będzie trwała przez dłuższą część zajęć, warto zapisać na tablicy.
- Krótkie proste pytania ukierunkowują myślenie uczniów i pomagają naprowadzić na prawidłową odpowiedź.
- Czasami powtórzenie wiadomości przekazanych przez ucznia i zachęcenie do dalszego myślenia pomaga w wyciąganiu wniosków, np. *Powiedziałeś, że..., a więc wynika z tego...*
- Aby zminimalizować napięcie w czasie lekcji, nie wzywaj do odpowiedzi poszczególnych uczniów, a jeśli zależy ci na włączeniu jakiegoś konkretnego ucznia do pracy, poproś o wcześniejsze przygotowanie odpowiedzi w grupach lub w czasie samodzielnej pracy. Zmniejszysz wtedy zdenerwowanie uczniów i nie zniechęcisz ich do pracy.
- W czasie rozwiązywania zadania na tablicy przez jednego z uczniów zachęcaj pozostałych do samodzielnej pracy i porównywania własnych wyników pracy z wynikiem na tablicy.
- Nie zawstydzaj uczniów udzielających nieprawidłowych odpowiedzi, nie ośmieszaj i nie wytykaj błędów. Lepsze rezultaty daje docenianie wysiłków uczniów i zachęcanie do dalszych prób.
- Daj uczniom czas na zastanowienie się. Nie wymagaj natychmiastowych odpowiedzi.

5. Wykorzystanie technik aktywizujących uczniów

Doskonałe rezultaty w pracy z uczniami daje wykorzystywanie technik aktywizujących uczniów. Jednak korzystanie z tych metod ma swoje plusy i minusy. Podstawowe plusy to: uaktywnienie uczniów, umożliwienie efektywnego uczenia się poprzez działanie, lepsze zapamiętanie omawianych treści, nauka współpracy w grupie, zwiększenie samodzielności uczniów. Podstawowe minusy to: zmniejszenie kontroli nauczyciela nad klasą, a co za tym idzie – możliwość rozluźnienia dyscypliny w czasie zajęć, nie zawsze możliwe do przewidzenia rezultaty samodzielnej pracy uczniów.

Mimo wszystko warto korzystać z tych technik, pamiętając o kilku wskazówkach:

- Wykorzystywać tylko sprawdzone i dobrze znane techniki. Rozszerzając swoje umiejętności, warto poprosić kogoś o możliwość zaobserwowania jego pracy. Wypróbowanie nowych metod pracy warto zarezerwować do prostszych tematów i w klasach, które sprawiają stosunkowo mało kłopotów wychowawczych.
- Pamiętać o odpowiednim sposobie posadzenia uczniów przy pracy. Wykład – ustawienie ławek w rzędach, praca w grupach – ławki złączone w małe stoliki, drama – ławki odsunięte na bok, miejsce na środku sali na scenę, dyskusja – ławki ustawione w kręgu lub w podkowę.
- Przygotować, najlepiej na kartkach, jasne proste polecenia dla grup lub poszczególnych uczniów.
- W czasie pracy uczniów dyskretnie nadzorować jej przebieg i w miarę potrzeb służyć pomocą.
- Popełniane przez uczniów błędy wykorzystywać, pokazując innym trudne elementy danej lekcji.
- Oceniać i doceniać zaangażowanie uczniów w pracę – a nie tylko jej rezultaty.

6. Motywowanie do pracy

Ważnym elementem pracy nauczyciela, minimalizującym ryzyko wystąpienia zachowań niezgodnych z obowiązującymi w szkole, jest stwarzanie odpowiedniej atmosfery w czasie zajęć. Szczególnie pozytywnie wpływa na uczniów odpowiednie ich motywowanie do pracy.

Jak pozytywnie wpływać na pracę uczniów:

- Być zawsze przygotowanym do zajęć. Uczniowie szybko wykorzystują przerwy w toku lekcji i często wtedy zaczynają rozrabiać. Po takiej chwili rozprężenia często trudno skupić ponownie grupę na pracy. Jeśli widać, że uczniowie są

zmęczeni, można świadomie zrobić chwilę przerwy, poświęcając ją na chwilę relaksacji lub głębokich oddechów. W młodszych klasach pomocna może okazać się chwila ruchu.

- Prowadzić lekcje spokojnie, bez pośpiechu, jeśli to możliwe – z uśmiechem.
- Zachęcać do dalszej pracy, podejmowania kolejnych prób, samodzielnego poszukiwania odpowiedzi, np. *Widzę, że się starasz; Wiem, że to potrafisz; Spróbuj, zobaczymy ile uda ci się zrobić.* Jeśli uczeń popełnił błąd, warto pochwalić jego wysiłek, próby i to, co udało mu się uzyskać: *Tym razem nie do końca udało ci się, ale widzę, że się starasz, twój sposób myślenia był dobry, tylko brakuje ci jeszcze kilku ważnych informacji.*
- Promować samodzielność w myśleniu, wyciąganiu wniosków i działaniach. Wspierać w pracy.
- Włączać uczniów w prowadzenie lekcji, wykonywanie doświadczeń, prezentacji, np.: poprosić uczniów o wykonanie prostych eksperymentów fizycznych, zgromadzenie w domu i przyniesienie pomocy naukowych, prowadzenie w domu obserwacji, przygotowanie na lekcje wniosków.

7. Sprawdzanie wiadomości

W wielu przypadkach zdarza się, że powodem niechęci uczniów wobec jakiegoś nauczyciela i nauczanego przedmiotu jest sposób sprawdzania przez nauczyciela wiedzy i umiejętności uczniów. W takiej sytuacji uczniowie buntują się przeciwko ustalonym przez niego regułom w ramach odreagowywania napięcia i lęku wywołanego przez nauczyciela.

Jeśli w czasie lekcji uczniowie stale obawiają się wezwania do odpowiedzi i dodatkowo złośliwych komentarzy nauczyciela w przypadku popełnienia błędu, nie mogą skupić się na lekcji i mało z niej korzystają, a poza tym muszą radzić sobie z towarzyszącym im napięciem, więc po prostu zaczynają przeszkadzać w prowadzeniu lekcji. Ponadto zestresowani uczniowie często nie potrafią poradzić sobie ze swoimi emocjami i przez to nie mogą przekazać swojej wiedzy.

Jak więc sprawdzać wiedzę uczniów, aby nie powodowało to komplikacji i pozwalało im na zaprezentowanie rzeczywistego poziomu wiedzy:

- Jasno, klarownie przedstawić wymagania, oczekiwania i zasady oceniania.
- Jeśli to możliwe, oceniać wysiłki uczniów – a nie tylko rezultaty pracy.
- Opisywać szczegółowo wyniki pracy dzieci. Ocena opisowa daje dużo lepsze rezultaty niż prosta pochwała. Czyli zamiast mówić: *świetnie, doskonale* lub *źle, niedobrze, nie tak*, warto opisać, na jakie elementy pracy ucznia zwróciliśmy uwagę, np. *Widzę, że prawidłowo zastosowałeś wzory, dobrze wykonałeś pierwsze działania, skróciłeś niestety w ostatnim obliczeniu, pomyliłeś się i stąd błąd w wyniku.*
- Nie komentować odpowiedzi ucznia.
- Nie używać dużych kwantyfikatorów: *Ty nigdy..., Ty zawsze...*, np. *Nigdy się tego nie nauczysz. Zawsze popełniasz błędy.* Używając takich określeń, odbieramy uczniom nadzieję i motywację do pracy.
- Uprzedzić uczniów, że ich poziom opanowania przez nich wiadomości będzie sprawdzany.

- Używać mniej stresujących form sprawdzania wiadomości, np. zamiast odpowiedzi ustnych przed całą klasą, indywidualne rozmowy z uczniami w czasie samodzielnej pracy pozostałych uczniów, zamiast niezapowiedzianych kartkówek, ustalone wcześniej sprawdziany. Przecież o hospitacji nauczyciele też są informowani z pewnym wyprzedzeniem.
- Jeśli któryś z uczniów ma duże problemy, np. bardzo denerwuje się w czasie odpowiedzi lub z powodu dysleksji jest mu bardzo trudno pisać prace klasowe, należy dostosować sposób sprawdzania wiedzy do indywidualnych możliwości.

8. Podsumowanie lekcji, praca domowa

Ostatnim etapem prowadzonej lekcji powinno być jej podsumowanie. Niestety częściej nauczycieli nie planuje momentu zakończenia zajęć i zdarza się, że dzwonek przerywa im w połowie zdania. Często uczniowie zrywają się wtedy ze swoich miejsc na przerwę, co staje się przyczyną konfliktu, bowiem przez ich zachowanie nauczyciel czuje się zlekceważony, a uczniowie zmuszeni do pozostania mają poczucie, że ich prawo do odpoczynku zostało złamane. Aby tego uniknąć, powinno być przewidziane w planie zajęć kilka minut na ich zakończenie. W zakończeniu powinno znaleźć się:

- Krótkie streszczenie omawianych treści, powtórka najważniejszych punktów, wzorów, czy też reguł, które należy zapamiętać.
- Informacje o tym, gdzie uczniowie mogą poszukiwać niezbędnych informacji, aby powtórzyć lub poszerzyć nowozdobyte wiadomości.
- Informacja o pracy domowej, jeśli została zaplanowana przez nauczyciela (wtedy koniecznie należy sprawdzić jej wykonanie na początku następnych zajęć).
- Ocena pracy uczniów, może być to krótki komentarz nauczyciela, opis osiągnięć uczniów lub, jeśli to zostało wcześniej ustalone, wystawienie ocen za pracę na lekcji.
- Posprzątanie sali i spakowanie rzeczy (ten punkt zajęć kształtuje w uczniach nawyk dbałości o porządek w miejscu pracy).